

CEVAP ANAHTARI

1. 1969 tarihli Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi kapsamında andlaşma, andlaşma yapma ehliyetini haiz iki ya da daha fazla milletlerarası hukuk kişisi arasında hak ve borç doğurmak niyetiyle yapılan, bir veya birbiriyle ilgili birden fazla belgede saptanmış bulunan ve milletlerarası hukuka tabi olan yazılı bir anlaşma/irade uyuşmasıdır (m. 2/1a). Mutabakat muhtırası bu andlaşma tarifine göre deniz alanlarını sınırlandıran bir andlaşmadır.

2. Söz konusu Muhtıra'da, tarafların iç hukuk usullerinin tamamlanması öngörüldüğü için Muhtıra'nın imzayla bağlayıcılık kazanmadığı, imzanın tevsik niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu andlaşma onaya tabidir. İmza ile bağlayıcılık kazanan andlaşmalar dışında kalan andlaşmalara bağlanma rızasının açıklanması, onay, katılma, kabul veya uygun bulma gibi, andlaşma metni dışında kalan bazı işlemlerin yapılmasını gerektirir. Bu diğer işlemlerin yapılması, tek başına, taraflar arasında hukukî ilişkinin kurulması için yeterli olmayıp diğer tarafların bundan haberdar edilmesi gerekir. Türkiye Muhtıra'nın onaylandığını Libya'ya bildirdiği tarihte bağlanacaktır.

3. Bu andlaşma istisnalara girmeyen bir andlaşmadır. TBMM tarafından onaylamayı uygun bulma kanunu çıkarılması, 244 sayılı Kanun ve 9 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi uyarınca çıkarılan Cumhurbaşkanı Kararı ve ekli andlaşma metninin Resmi Gazete'de yayımlanması gerekir.

4. Eğer meşrû olan hükümet isyanı bastırmak için çaba sarf ediyorsa ve eldeki olanaklarını yitirmediyse diğer devletlerin isyancılara yardımı ve onları tanınması hukuka aykırı kabul edilir. İsyancılara yardım, o devletin iç işlerine karışma yasağı ve dolaylı kuvvet kullanma teşkil ettiği için BM Şartı madde 2/4' deki kuvvet kullanma yasağı içinde değerlendirilir. Meşru hükümete yardım ise hukuka uygundur. Dolayısıyla milletlerarası hukuk öncelikle meşrû hükümete imtiyazlı durum tanımaktadır. Ancak, meşrû hükümetin bu imtiyazlı durumu ülkenin her yerinde etkin kontrolü sürdürmesine bağlı olan bir şeydir. İsyanı bastırmak için çaba sarf etmesine rağmen eğer bastıramamışsa, etkin kontrolü kaybetmişse, isyancılarla mücadele etmekten vazgeçmişse, rakip olan hükümet fiilen egemenliği de ele geçirmişse, diğer devletler, bu hükümeti de facto hükümet olarak tanıyabilirler. Elbetteki bu durumda diğer devletler isyancıları de facto olarak tanımak zorunda değillerdir. Zira, tanıma bir niyet sorunudur. Ancak, eğer bir tanıma gerçekleşirse bu milletlerarası hukuka aykırı bir şey olmayacaktır.

5. Diplomatik ilişki kurulması devletlerin ihtiyarındadır. Bir devletin ülkesinde bulunan diplomatik temsilcileri istenmeyen kişi (persona non grata) ilan etmesi o devletin kendi tasarrufuna bağlı bir durumdur. Bunun için haklı bir sebebinin olması gerekmemektedir. Dolayısıyla bu tavrı gösteren devlet uluslararası hukuka aykırı davranmış olmaz.

Uluslararası sorumluluğun doğması için milletlerarası hukuka aykırı bir eylemin/devletin bir milletlerarası yükümlülüğünü ihlal eden bir eyleminin varlığı ve bunun devlete yüklenebilmesi/atfedilebilmesi gerekir. Bu bakımdan Yunanistan'ın Libyalı diplomatları istenmeyen kişi ilan etmesi ve Libya ile diplomatik ilişkilerini askıya alması uluslararası hukuka uygundur ve Yunanistan'ın sorumluluğunu doğurmaz.

6. B.M. Şartı'nın 2. maddesinin 4. fıkrası, her türlü kuvvet kullanma ve kuvvet kullanma tehdidinde bulunmayı yasaklar. Kuvvet kullanma yasağının istisnası meşrû müdafaa hakkıdır. Libya'nın ablukası kuvvet kullanma yasağını ihlal eder. Çünkü bir devletin liman veya kıyılarının diğer bir Devletin silahlı

kuvvetleri tarafından abluka altına alınması; 1974 tarihli BM Genel Kurulu'nun saldırının tanımına dair kararı uyarınca bir saldırı fiili niteliği taşır.

7. Uluslararası deniz hukukunda deniz alanlarının sınırlandırılması öncelikle anlaşmayla yapılır. Bu konuda bir anlaşma yoksa ve özel durumlar farklı bir sınırın saptanmasını haklı kılmıyorsa her noktası karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattın en yakın noktalarına eşit uzaklıkta bulunan orta hat (eşit uzaklık ilkesi) sınırlandırmada esas alınır. Eşit uzaklık, özel durumlar istisnasıyla birlikte kabul edilen bir kuraldır. Kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasında milletlerarası hukukun koyduğu kural, sınırlandırmanın hakkaniyete uygun olmasıdır.

Adaların anakara gibi deniz alanlarına sahip olacağı Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 121. maddesinde düzenlenmiştir. Adaların deniz alanlarının sınırlandırılması da genel ilkelere tabidir. Deniz alanlarının sınırlandırılmasında adaların etkisi, adanın coğrafi konumu, nüfusu, yüz ölçümü, siyasi durumu ve denizin yarı kapalı olup olmaması gibi koşulları dikkate alarak belirlenmektedir. Bir deniz alanında adaların ana karalara göre orta hattın ters tarafında bulunması tipik bir özel durum örneğini oluşturur. Böyle bir durumda özel durumlar dikkate alınarak hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak üzere bir anlaşma yapılması gerekir. Adaların, özellikle insanların yaşamasına elverişli olmayan ya da orta hattın ters tarafında bulunan ada, adacık ve kayalıkların durumları dikkate alınarak sınırlandırmada adalara hiç etki tanınmaması ya da sınırlı etki tanınması söz konusu olacaktır.

8. Bu bir ambargo kararıdır. Silâhlı kuvvet kullanımını gerektirmeyen bir yaptırım kararıdır. Güvenlik Konseyi, BM Şartı'nın VII. Bölüm altında 41. madde uyarınca silahlı kuvvet kullanmaya varmayan bağlayıcı önlemler alabilir. İlgili karar bu kapsamda alınmıştır. Güvenlik Konseyi'nin esasa ilişkin bir kararı söz konusu olduğu için 5 daimî üyenin (açıkça veto etmemesi şartıyla) uyumlu oyu dâhil 9 olumlu oyla alınabilir.

9. Uyuşmazlığın Divan'a götürülmesi tarafların rızasına bağlıdır, ihtiyaridir. Uyuşmazlığın taraflarının anlaşması gerekir. Söz konusu rızanın açıklanması şu yollardan biriyle olabilir:

- tahkimname,
- önceden akdedilen bir uluslararası anlaşmaya konulan hükmün bulunması: tahkim kaydı,
- tek taraflı bir bildirim: ihtiyarî kayıt (Uluslararası Adalet Divanı Statüsü m. 36/2)
- *forum prorogatum*